

Asia: VN/13605/2023 ja VN/13604/2023

Kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta ja hyvinvointialueiden rahoituksesta annettujen asetusten muuttaminen (siirtolaskelmien tarkistaminen)

Kysymykset

1. Yleistä ehdotuksesta ja sen tavoitteista.

Siirtolaskelmien tarkistaminen on kuntien tasapuolisen kohtelun kannalta hyvin tärkeää etenkin, kun kyse on kuntien tulevaan rahoitukseen pysyvästi vaikuttavista merkittävän suurista eristä. Soteuudistuksen valmistelun yhteydessä ei pystytty huomiomaan riittävästi alueiden ja kuntien eroavaisuuksia, mikä uhkaa vaarantaa kuntien yhdenvertaisen kohtelun. Edelläkävijämaakuntien kunnat, kuten Liperin kunta, ovat uudistuksessa merkittäviä häviäjiä.

Aikanaan vapaaehtoisen sotekuntayhtymän aloittamisen yhteydessä edelläkävijämaakuntien kunnat tekivät valmistelutyön omalla rahoituksella, kirjasivat soteirtaimen tulospalkkavelan alas ja maksoivat aloittaville sotekuntayhtymille lomapalkkavelan. Soteuudistuksen yhteydessä valmisteluun on osoitettu rahoitusta ja irtain ja lomapalkkavelat on voitu kirjata peruspääomaa vastaan ilman tulos- tai kassavaikutusta. Liperin kunnan osalta Siun soten perustamisvaiheessa tulospalkkavelat alaskirjattiin esimerkiksi alle vuoden vanha röntgenlaitteisto muun soteirtaimen ohessa. Lisäksi kunnan lainakanta jää pysyvästi rahana Siun sotelle maksettua lomapalkkavelkaa, eli 1,5 miljoonaa euroa, suuremmaksi.

Nyt tämän päälle palkkaharmonisaatiosta uhkaa tulla edelläkävijämaakuntien kunnille pysyvä valtionosuusleikkaus toisin kuin muilla alueilla. Mikäli vapaaehtoisissa kuntayhtymissä palkkaharmonisointiin käytettyä rahoitusta ei huomioida ja kompensoida kokonaisuudessaan – myös vuosia 2021 ja 2022 koskevien palkkaharmonisointikustannusten osalta - jäävät valtakunnallista sote-uudistusta edelläkävijöinä ennakoineiden ja pilotoineiden alueiden kunnat uudistuksen rahoituslaskennan mekanismien vuoksi pysyvästi heikompaan rahoitusasemaan muiden alueiden kuntiin verrattuna. On huomattava, että hallintovaliokunta on myös mietinnössään (15/2022 vp HE 68/2022 vp) todennut, että palkkaharmonisaation perusteella eri alueiden kunnat ovat eri asemassa riippuen siitä, onko palkkaratkaisut tehty vai tehdäänkö ne vasta sote-uudistuksen voimaantulon jälkeen. Valiokunta pitää välttämättömänä, että tilanteeseen löydetään asianmukaiset

ratkaisukeinot. Valitettavasti vuosien 2021 ja 2022 palkkaharmonisaatiokustannusten vääristävä vaikutusta ei saada vielä korjattua esitetyllä asetusluonnoksella.

2. Huomioon otettavat erät.

Ovatko kunnan peruspalvelujen valtiosuusasetuksen luonnoksessa mainitut oikaistavat erät (2 momentin kohdat 1-6) perusteltuja ja niiden huomioon ottamisen tapa mielestänne tasapuolinen kuntien välillä?

- 1. takautuvat pelastustoimen varallaolokorvaukset**
- 2. sote- ja pela- kuntayhtymien takautuvat alijäämät ja ylijäämät**
- 3. kunnan kirjaamatta jättämä osuus sote-kuntayhtymän alijäämästä**
- 4. sote- ja pela-kuntayhtymien ylijäämän palautus ja alijäämän kattaminen**
- 5. muiden sote-yhteistoimintaorganisaatioiden ja pelastuslaitosten 2-4 kohdissa tarkoitettu ylijäämän palautus tai alijäämän kattaminen**
- 6. palveluluokille kirjatut sote- ja pela -toimitilojen ja kiinteistöjen luovutusvoitot ja -tappiot sekä osakkeiden ja osuuksien luovutusvoitot ja -tappiot**

Asetusluonnoksessa esitetyt erät ovat perusteltuja. Tarkistaminen tulisi ulottaa myös siihen, ovatko palveluluokakohtaiset kirjaukset ohjeiden mukaisia ja sote-erät kohdistettu oikeille palveluluokille.

3. Onko mahdollisesti jokin muu merkittävästi laskelmia vääristävä erä?

Liperin kunta esittää, kohdassa kolme mainittujen erien lisäksi tulee ottaa huomioon palkkaharmonisaatio ja vuonna 2023 maksettu kertaerä koronapotilaita hoitaneille.

Loppuvuodesta 2022 lausunnolla ollut ja sittemmin hyväksytty peruspalvelujen valtiosuutta koskeva asetusmuutos ei huomionnut edelläkävijämaakuntien kuntien tilannetta siirtolaskelmavuosien 2021 ja 2022 osalta. Esimerkiksi Pohjois-Karjalassa kunnista on siirtymässä palkkaharmonisaation vuoksi merkittävästi enemmän sotekustannuksia kuin alueilla, joissa palkkaharmonisaatio jää hyvinvointialueiden tehtäväksi. Liperin kunnan osalta tämä tarkoittaa merkittävää ja pysyvää valtiosuuksien alentumista. Kuntien yhdenvertaisen kohtelun vuoksi palkkaharmonisaation kustannukset tulee poistaa kokonaan siirtolaskennasta.

Koronapotilaita hoitaneille maksettava kertaerä ei perustu siirtolaskelmavuosien 2021 ja 2022 suoriteperusteisiin kustannuksiin, eikä sitä tule huomioida siirtolaskennassa, vaikka kirjausohjeiden mukaan se on kirjattu vuoden 2022 kuluksi.

Pienempinä erinä olisi hyvä huomioida vuosiin 2021 ja 2022 kohdistuvat aiemmasta poikkeavat alaskirjaukset, lisäpoistot, luottotappiot tmv. Nämä siirtolaskelmavuosina poikkeuksellisesti sotekustannuksia kasvattavat erät tulisi eliminoida siirtolaskennassa.

4. Vaikutuksen merkittävyyden arviointi.

Kuntakohtainen tieto oikaistaisiin ainoastaan silloin, jos kyseinen tieto vääristää merkittävästi yksittäisen kunnan tai hyvinvointialueen rahoitusta. Merkittävänä pidettäisiin vaikutusta, joka olisi vähintään noin 30 euroa asukasta kohden laskettuna. Onko oikaisun kynnyks mielestänne oikea?

Merkittävyyden raja tulisi poistaa ja siirtolaskelmat tulisi tarkistaa kuntakohtaisesti täysimääräisinä. Aiemmin hyväksytyssä palkkaharmonisaation takautuvien kustannusten oikaisemista koskevassa asetusmuutoksessa ei ollut keinotekoisia euromääräistä rajaa, vaan kustannukset huomioitiin täysimääräisinä.

5. Menettely. Näkemyksenne ehdotetun oikaisumenettelyn toimivuudesta (kysely kunnille ja kuntayhtymille=hyvinvointialueille, muut saatavissa olevat selvitykset ja tiedot, siirtolaskelmaluonnos ja sen kommentointimahdollisuus)?

Menettely on pääpiirteiltään hyvä. Koko asetusmuutosprosessiin ja laskelmien tarkistamiseen varattu aika vaikuttaa varsin lyhyeltä huomioiden kokonaisuuden laajuuden ja asian merkittävyyden kuntien pysyvään rahoitukseen. Kuntien yhdenvertaisen kohtelun varmistamiseksi kuntien ja hyvinvointialueiden vastausten ja laskelmien yhdenmukaisuus pitäisi pystyä varmistamaan ja tarvittaessa otettava tähän lisää aikaa asetusmuutoksen aikataulua viivästyttämällä.

Vastausten läpikäynnissä on hyvä huomioida rahoitusmallissa sisällä oleva kuntien ja hyvinvointialueiden intressiristiriita.

6. Muita huomioita.

Aiempi jo hyväksytty asetusmuutos ja nyt esitetty asetusluonnos johtavat siihen, että eri alueilla sijaitsevat kunnat ovat jäämässä eriarvoiseen asemaa riippuen siitä onko alueella perustettu vapaaehtoisia kuntayhtymiä vai ei. Soteuudistuksen rahoitusmalliin luotiin kannustimet, jotka ovat kovin erilaiset riippuen siitä onko sotetoiminnot järjestetty siirtolaskelmavuosina 2021 ja 2022 kunnan omana toimintana vai vapaaehtoisessa kuntayhtymässä. Samoin kuntien vaikutusmahdollisuudet sotekustannusten kasvun hillitsemisessä ovat olleet merkittävästi erilaiset.

Valtio on aiemmin kannustanut kuntia vapaaehtoiseen yhteistyöhön ja mm. Pohjois-Karjalaa on kiiteltä tehdyistä ratkaisuista. Nyt näyttää, että palkintona vapaaehtoisia kuntayhtymiä perustaneiden kuntien asukkaat maksavat uudistuksen useampaan kertaan. Osa näiden alueiden kunnista ajautuu taloudellisiin vaikeuksiin ja joutuu entisestään karsimaan uuden kunnan peruspalveluista ja voivat vain haaveilla määrärahojen riittämisestä kuntalaisten terveyttä ja hyvinvointia edistävään työhön.

Edelläkävijämaakunnissa tulisi riittää, että kunnat ja kuntalaiset maksavat sote kuntayhtymien alijäämät kerran, eikä niistä saisi aiheutua lisärangaistuksena pysyvää valtionosuusleikkausta ainakaan palkkaharmonisaatiokustannusten osalta.

Vaikka kunnat eivät soteuudistukseen jälkeen vastaa sotetehtävistä, vuoden 2024 ennakkollisissa valtionosuuslaskelmissa esimerkiksi Liperin kunnan valtionosuudet määräytyvät merkittävässä määrin sotetekijöillä. Uuden kunnan tehtäviin perustuvien laskennallisten kustannusten mukainen vuoden 2024 valtionosuus on 6,0 M€ ja samaan aikaan soteuudistuksen tasauserat -3,2 M€. Kuntien rahoitusjärjestelmä tulee uudistaa vastaamaan uuden kunnan tehtäviä ja jo siirtymäajalla merkittävästi pienentää soteuudistuksen tasauserien vaikutusta, jotta uuden kunnan tehtäviin perustuva laskennallinen valtion-osuus pystytään käyttämään uuden kunnan tehtäviin.

Hämäläinen Pellervo
Liperin kunta